

Pienták Attila

Első vérig

(Nyilas Atilla: Az Egynek álmai. Álmoskönyv)

Nyilas Atilla 2008-ban jelentette meg kilencedik kötetét *Az Egynek álmai. Álmoskönyv* címmel. (A gyönyörű kiállítású könyv – külleme Tellinger András munkáját és persze Szabó-Lencz Péter festményét dicséri – némileg elbizonytalanít ugyan, de nem zavaróan: a borítón *Álmoskönyv Nyilas Atillától* szerepel, a kolofonban pedig *Az Egynek álmai, avagy Álmoskönyv. Versek Nyilas Atillától*, ám e játék szép és szellemes.) Ez esemény.

Nyilas világéletében kísérletező hajlamú költő volt s recenzens, megvallja, hogy örvendetesen gyakran publikált kötetait vegyesen fogadta, hol (nagyobb részben) elismerően, hol (ritkán) fanyalagva. Most különös dolog történt: az *Álmoskönyv* mintegy visszamenőleg értelmezi át a nyilasi életmű percepcióját. Kísérletezései, furcsa, olykor bizony meddőnek ható újításai ebben a kötetben olyan tökéletes és átütő poétikai formává sűrűsödtek, mely tökéletesen új szemléletmódot, ha tetszik paradigmaváltást realizál költészetünkben. Nagy szavak mind, de kijelenthető, hogy e kötet ismeretében másként lehet verset írni ugyan, de a Nyilas által megnyitott poétikai eljárást figyelmen kívül hagyva, ahhoz képest a saját költészeti irányt valamiképpen nem deklarálva már nem.

Voltaképpen egyetlen fő okban áll az *Álmoskönyv* fordulata: a megvalósított ötletben, a kimunkált szemléletben, a megcsináltságban, amit másként újító poétikai aktusnak is nevezhetünk. Kötetekben másfél évtizede inkarnálódó művészetét figyelemmel kísérve többször leírtuk már, hogy a szerző a benne eredendően meglévő sajátos költői potenciált miként kamatoztatja szövegeinek egyre magasabb szintjein (ez a territórium-hódítás úgyszólván kötetről kötetre kimutatható), a korai szöviccektől a szintagmatikus és mondatszint félreismerhetetlen markírozásán át a jellegzetesen nyilasi versépítés, majd vershangulat kimunkálásáig, utóbb a bonyolult kötetkompozícióig. Innentől logikus és voltaképpen kiszámítható volt, amit azonban nem lehet kiszámítani mégsem: hogy a költő egész tulajdon poétikája válik eddig kimondatlan dolgokkal teljesebbé, és – hiszen a jubilációra éppen ez ad okot – egyszerűsmind mássá. A helyzet ugyanis az, hogy *Álmoskönyvével* Nyilas nemcsak saját költészetét haladta meg, még csak nem is egyedül saját poétikáját, hanem a magyar költészetét úgy, amint van. (Irodalmi gondolkodásunk és kritikai életünk elmaradottsága kényszerít hozzáténnünk: a meghaladás a latin *qualitas* és a magyar *minőség* szó árnyaltabb jelentésében értendő.) Nyilas ezúttal álom-verseket, álomból való verseket, avagy álmokról szóló verseket közöl, ismerősökéit, közelállókéit, ritkásan a magáét. Minthogy nevünk kinyomtatva áll a kötetben, nem hallgathatjuk el: a szerző gyűjtötte az álomleírásokat, melyekből verseit írta. Remek ötlet. De vajon csupán ötlet? Az elmúlt század borzalmas zeneműve (már ami a lelki életről szőtt makacs fantazmagóriák harsogását illeti) Freud *Álomfejtésével* vette kezdetét – Nyilas könyve ennek a ricsajnak szép, lágy és csúfondáros kadenciája. És ne kerteljünk, hiszen máskor is megírtuk már: az irodalom világa tünőfélben, az új század a mozgóképé (napi gyakorlatunkra ne tekintsünk: eddig nem is sejtett mozgóképeké, mindennél kábítóbb virtualitásoké), s lám, az ízig-vérig költő Nyilas új kötete is efelé mutat, minden kinézis legmagasabb szintje, az álom megidézése révén.

Irodalomtörténészek számára nyilván emines feladat lesz kinyomozni, vajon a felkérés nyomán született álomleírásokat miként s mennyire transzformálta verssé a költő. Itt és most nem ez a fontos. Itt és most az a fontos, hogy egyáltalán merte továbbálmódni az álmokat. Nem csupán művészi, de tagadhatatlanul emberi bátorságra is szükség volt ehhez. Mégpedig fantáziadús bátorságra. Meglehet: a költészet álom. Akkor hát: álmokból álmat? Nyilas, úgy véljük, a költészet fölfedezetlen vizein hajózik. Nem abban az értelemben csupán, amennyiben minden vers ismeretlen vizekre evez, s a maga tengeróceánja titkos szigeteinek privát felfedeznivalóihoz kínálja kulcsul önmagát, hanem tisztán poétikai értelemben, a vers megcsináltságának szempontjából. Irodalmunkban sokan többféleképpen álmodták tovább saját álmaikat¹, alapvetően kétféle, a lelki alkatból következő módon: extrovertált,

1 Az álmaikat álmodó magyar költőkről beszélünk, nem a teljes magyar költészet primitív kettéosztásáról. Vannak például szemlélődő költőink is.

kivetítő vizionarizmussal, mint Vörösmarty, Petőfi és Ady, illetve introvertált, a lelki laboratórium bezárt ajtajai mögött pedánsan méricskélve, mint Arany, Babits és József Attila. Mindegyikük mondhatná, Kosztolányival: „*Szavam, ha hull, tömör aranyból / érem. / Mindegyiken képmásom, mint királyé / s a peremén / a gögős írás: / én.*” Nyilas új könyve itt út rést a poétikai hagyományon. Természetesen nem arról van szó, hogy a költő egy másik személy bőrébe bújlik, s mintegy „helyette” írja a verset, alkotja az illető álom-versét. Nem, itt merészebb dolog tanúi vagyunk: „álmoskönyv”, de „Nyilas Atillától”. A másik valós személy álmát kitudván maga bújlik belé ebbe az álomba, s ezzel – bizony: óhatatlanul! – a másik személyiségébe is, egyben a másik személyiségét is átfuttatja a sajátjában. S mivel ez a másik nem fikcionált, tehát súlytalan személyiség (mint például Weöres Sándor vagy Kovács András Ferenc esetében), hát senki nem állíthatja, hogy ezúttal nincs tétje a művészet játéknak. Azért mondjuk: Nyilas a költészet fölfedezetlen tengerein hajózik, tehát veszélyes vizeken evez. A veszély, művészi szempontból abban áll, hogy ha csak már ezzel a kötetével nem ért el odáig, melyikkel jut el ahhoz a ponthoz, amikor már nem is művészetet művel. A művészet súlytalan, tét nélküli, egyetlen célja a szórakoztatás (az illékony katarzis sok színéből bátran válogatva), Nyilas újító alkotói eljárásmodjában viszont könnyű észrevenni, hogy immár vérre megy a játék. A játék pedig sohasem megy vérre, mert akkor már nem játék – a művészet pedig mindig játék.

Meggyőző, ahogyan a *Sanzon-töredék*, a maga tinglitanglis módján tudomásul venni látszik a fen-tieket:

*Beszállunk egy időgéphe,
és elrepülünk a Boldog Végbe.*

*Az álom ez az időgép,
és maga az álom a Boldog Vég.*

(Örömről a jóféle nyilasi rock 'n' roll költészet szólal meg itt – *(sugar)free* című kötetét –, akár az eddig másként ismerős *Lázbeszéd*ben, vagy a nagyon lennonos *A szupervizorban*.) Már embert próbálóbb olvasmány a sellő hosszú három szakasza epikus küszködésével, és a megunhatatlan *Bordélyházban*, mely a kötet kijelölt poétikai turistajelzése (talán pontatlan így, Nyilas nem ennyire szigorú, egyáltalán: jó tudomásul venni, hogy a szerző tisztában van újító jelentőségével, de csak amennyire ez elegáns) nélkül is a klasszikus álom-versek közé tartozna. Ideje is feltenni a kérdést: van ilyen kategória? Álom-vers? Mi a kritériuma, ha van? Kubla kán tündérpalotát épített Xanaduban – ez feltűnően nyugodtan van kijelentve, mintegy a mihezartás végett, s meglehetősen sok álom-vers felütése követi mintáját. Nyilas is alkalmazza, így, találmára kiemelve, a *Projekció*, *Az utazás* vagy a *Szabadtéri sakk* esetében. De ez halovány fogódzó csupán, s úgy gondoljuk, amint az *Álmoskönyv* formai, tematikai, képi tarkasága önmaga igazolja, úgy a világirodalom sem illusztrál másként: felesleges egy ilyen vers-kategória elméleti kreálására tett kísérlet. Nyilas egy ponton próbálkozik bizonyos rendszer kialakításával, ez pedig a verseknek a tartalomjegyzékben tematikusnak tűnő alcímbeosztása. A versek mini ciklusai azonban a kötetben nem maradnak együtt, egybeolvasásukhoz a tartalom oldalszámait kell figyelembe venni. Úgy érezzük, ez a megoldás nem tesz hozzá jelentős mértékben a kötethez, igaz, nem is zavaró – magunk leginkább az egyes verseknek a szerző általi olvasatára vélünk következtetni belőle.

Ismételjük: ez a kötet túllép azon, hogy egyes verseit izlelgessük, méricskéljük, noha jólesik az is. Helyette egy viszonylag ritka irodalmi jelenségre kell felfigyelnünk, arra, hogy a szerző radikális poétikai aktusával kilép a művészet keretei közül, alkotói eljárása életté és valósággá válik. Az élet pedig sebezhető, s Isten a tudója, hány vércsepp hullt eddig, s mennyi fog Nyilas veszélyes lelkigyakorlata nyomán. Ezen a ponton minden a szerző intelligenciáján múlik. Közeli példát említhetünk: Bret Easton Ellis, miután életre hívta papíron túlmutató hőstét az *Amerikai psychóban*, nem véletlenül írta meg tizennégy évvel később *Holdparkjában*, sutácskán és esendően, a mesés föloldást, önmagát is beleértve mindenki megnyugtatására. Különös kíváncsisággal várjuk Nyilas következő kötetét, mert – nem árt még egyszer hangsúlyozni – pályája eddigi legjobb és legfontosabb könyvével nagyon veszélyes vizekre tévedt.

(Miskolc, Szoba Kiadó, 2008)